

„Vader, in uwe handen bevel ik mijnen geest.“

[GOEDE VRIJDAG.]

En Jezus, roepende met groote stemme, zeide: Vader, in uwe handen bevel ik mijnen geest. En als hij dat gezegd had, gaf hij den geest.

Luc. XXIII : 46.

Het geeft een zoo teeder en zaliglijk aandoende gewaarwording, dat, naar Lucas ons bericht, de Man van Smarten, eer hij in den dood inging, uiting geven kon aan een innerlijke gewaarwording van innerlijken vrede en van een hem geheel omvattende zielzvreude.

Toen het Eli Eli Lami Sabachani van Jezus lippen gepast werd, steeg de zielzvreude van Jezus tot pijnlijk hoog. Reeds bij het ingaan in Gethsemane was de innerlijke zielzvreude begonnen, had de Christus met pijnlijke beawheid tegen wat te komen stond, opgezegen. En nu hing hij aan het Kruis. En niet alleen, dat hij aan dat Kruis de suijdelijke pijnen in handen en voeten, en ten deele zelfs in het hoofd had uit te staan van ijzeren pinnen en van de doornenkroon, vordge zich al aanstonds, bij de lichamelijke smarten, een nog zooveel smartelijker aandoening die zich van Jezus innerlijk zielsleven meester maakte.

Aan dit bange, bittere zielelijden was geen ontkomen. Reeds in Nazareth was door den Engel aangekondigd wat innerlijke zielsaangrijping aan Maria's Kindeke te wachten stond. Om Maria's Kindeke, en daarmee Zoon des menschen, en der zondaren Broeder te worden, had de Zoon Gods in volle klare bewaheid zijn hemelsche majesteit afgelegd en was den menschen gelijk geworden.

„In de gestaltenisse Gods zijnde, had hij 't geen roof geacht Gode even geijk te worden“, doch juist als zoodanig, en in die rijke Goddelijke hoogheid, had hij zich zelf vernietigd, had de gestaltenisse van een dienstknacht aangenomen, en was den menschen evengeijk te worden. Niet, ontga dit uw aandacht niet, om in de gestaltenisse van Adam in het Paradijs te verschijnen; het Kindeke van Bethlehem was den gevallen mensch evengeijk geworden. Niet geestelijk uiteraard, maar lichamelijke en naar zijn uitwendig levensbestaan, en 'in gesalte geworden als een mensch, had hij zich zelf nogmaals vernederd, gehoorzaamd geworden zijnde tot den dood, ja den dood des Kruises.“ Voor zoover het mogelijke, denkbaar en bestaansbaar was, om geheel van alle zonde afgescheiden, in de gevolgen der zonde in te gaan en die bittere gevolgen te dragen, had de Zoon des menschen zich ten volle aan ons toegewijd, had onze ellende over zich laten komen, en zoo was hij in zijn diepste zelfvernederd ingegaan.

Voor ons is dit niet te doorgronden. Ten volle kunnen we in onze verbeelding getuigen zijn van het bange en bittere lijden, dat de Zoon des Menschen ondergaan en doorstaan heeft, maar wat we nimmer doorgronden kunnen is, hoe de Christus overzwakt en ongebrouken in zijn Goddelijke Majesteit bleef voortbestaan, onderwijl hij, ons ter redding, in die doodelijke zielsbenauwdheid inging.

Dit is toch niets te sterk uitgedrukt. Toen het Eli Eli zijn lippen naderde, werd de Midelaar van zich zelf vervreemd, als in een hem vreemde gestalte overgeet, en zoo overgeleerd aan een innerlijke verachtering, die geen onzer zou kunnen doorworstelen. Het was eeniglijk omdat de Christus zoo hoog stond, en zoo nu met den Vader en den Heiligen Geest één was, dat hij tot zelfs die afwijking van zijn zelf en van de gemeenschap met zijn Vader doorworstelen kon, om toch op 't innigst en teederst met den Vader verbonden te blijven.

Wat alleen aan den stervenden Heiland niet onttrokken werd, was wel het volle besef hiervan. Reeds eer hij Gethsemane inging greep hem de benauwdheid hierover aan, en toen hij hangende en reeds half stervende aan het Kruis, den smaad der ontheilijng naderde voelde, is onze Heiland, niet natuurlijk naar zijn heilig Zoonchap, maar als Zoon des menschen onder de bangste klacht die tegen hem uitging, hem aangreep en overweldigde, bezweken.

Het is geen schijn geweest, dat Jezus in zijn sterven onze schuld en onze zonde droeg. Dan toch zou ook onze redding en verlossing slechts schijn gebleven zijn. Nee, hangende aan zijn Kruis heeft de Christus ten slotte den vollen last en druk van onze zonde op zich voelen aankomen. Gevoeld hoe die ontzettende, doodelijke last hem aangreep, en in zichzelf ter neder sloeg. En alleen doordien de Vader hem in die bangste ure aangreep, ophield en als in genade droeg, is wat hem met vernietiging bedreigde, ten slotte in zalige overwinning overgegaan. En dit niet omdat de Christus zelf die finale overwinning door eigen kracht van zich zelf uitgaat, maar wij hij in de hand des Vaders was. Juist zoals het in 't aangrijpende Kruiswoord werd uitgesproken: „Vader, in uwe handen bevel ik mijnen geest.“

Het is — nu na de ure der verduistering, die Jezus lijden zoo verzwarde — eenvoudig dat toch de glans van hooger licht ook in Jezus ziel doorging, dat zijn klaagtoneel gestild wordt, dat zijn bange innerlijke verschrikking tot stilstand en tot ruste kwam, dat de strijd van den Man van Smarten volatreden is, en dat hij als ademhalende bij dat zalig gevoel van vrijmaking en verlossing, zich nu als afscheidende van zijn geestelijke zelfvernietiging, om thans innerlijk geheel de ziel weer naar zijn Vader op te heffen, hem te danken, dat er vrijmaking gekomen is, en zich in dat zalig gevoel van vrijmaking met zijn Vader te verheerlijken en zoo in de gemeenschap met zijn Vader de teederste gewaarwording van geestelijke levensverleening te herwinnen.

Het was aan het bange Kruis metterdaad voor Jezus tot geestelijke zelfvernietiging gekomen. Zelf de heilige en reine, had hij den last onzer zonden op zich genomen, had onder dien last onzer zonde zich nedergebogen en als vernietigd, en alsof hij zelf de schuldige ware, had hij al den last van onzer zondenschuld en den jammer van onzer zelfvernietiging, niet in schijn, maar ten volle en wezenlijk, op zich laten nederkomen, er zich onder nedergebogen, en was er als onder bezweken. Een geheel onvoldende kan voor een boozen schuldige in het gerecht gaan, en diens straf op zich overnemen. Hij blijft dan rein, hem kleefte geen enkele smet aan. Plaatsbeteeld is zijn gehele bewijzen, en het is in zulk een plaatsbeteeldheid zin, dat ook Christus voor ons intrad, doch dan ook alleen door inderdaad en in waarheid 't alles voor ons te moeten en te dragen.

En hierin juist schuilt nu hier het machtig aangrijpende. Zooda Jezus het lijden der straffe doorstond, zou nooit eenig menschenkind het

doorstaan of geleden hebben. Jezus gevoelde veel dieper, veel inniger, veel aangrijpender. Wij zouden door wat wij persoonlijk leden nooit en nimmer het lijden wat alleen den zoen kon brengen, hebben kunnen dragen, zonder er onder te bezwijken. En dit nu juist is het zielsaangrijpende van het Kruis van Golgotha, dat hij die aan dit Kruis stierf, het schuldige lijden tot in zijn diepste en bitterste kern gedragen heeft, en dat hij toch, wijl hij de Zoon Gods was, en dat alles door den Vader kon worden aangegrepen en als in vernieuwd leven kon worden verheerlijkt.

Het bezielende en aangrijpende ligt hier in 't plaatsbeteeldheid. Niets is den Christus aan het Kruis gespaard. In niets is zijn heerlijkheid bij de betaling voor onze zonde ontzien. Banger, zwaarder en angster lijden dan Jezus op Golgotha doorvoegde, is niet denkbaar. Zelfvernietiging is hier geen te sterke uitdrukking. En de heerlijkheid school nu juist hierin, dat waar de Christus plaatsbeteeld tot het zelfde veroordeeld wordt, wat ons voor eenig zoo vernietigd worden, bij geheel hetzelfde nog dieper en nog banger lijdt, en nog in voller en angster zin doortaat, doch dat onder dit alles ook de Vader hem in zijn hand houdt. In God Drieëenig trad ook nu geen zweem van scheiding in. De Zoon bleef met den Vader en den Heiligen Geest in onuitsprekelijke hoogheid één. Maar er was nu eenmaal de menschwording ingetreden, en als menschen geboren, onderwierp zich de Christus vanzelf aan wat de mensch ondergaan en lijden kon. Dat lijden nu ging bij Jezus dieper dan 't ooit bij eenig menschenkind gegaan was. Het bangste kwam te midden der verschrikking dat zielelijden der innerlijke zelfvernietiging op den Christus neder, omdat de Christus zich aan dit schier onheilige lijden onderwierp, om als Man van Smarten zijn Verlossersnaak te voleinden. Van schijn is hierbij geen sprake geweest. De Christus heeft in die laatste oogenblikken aan het Kruis, ter redding van Gods uitverkorenen, zich tot in geestelijke zelfvernietiging overgegeven. Het kwam ten slotte tot een van God verlaten zijn. Luna Sabachani. Wat dit bittere lijden voor den Christus geweest is, zal nooit één onzer ten volle verstaan. Alleen de Christus zelf heeft die insijding tot diep in zijn geestelijk wezen gevoeld. Alleen de Vader reddde en hield hem. En vandaar dat heerlijke Kruiswoord, dat Lukas ons overbracht: „Vader, in uwe handen bevel ik mijnen geest.“

Dr. A. K.

Amsterdam, 26 Maart 1920.

Het program voor de reformatie der Kerk, dat Dr. A. Kuyper reeds in 1873 met zooveel bezieling teekende, is hiernaede ten einde gebracht. En al mag dit program later nog op meer dan één punt zijn aangevuld, men moet toch bewonderen, dat Dr. A. Kuyper reeds toen met zulk een meesterhand de lijnen trok, waarlangs de ontwikkeling onzer Kerken zich voort te bewegen hebben. Vooral verrast het, dat Dr. A. Kuyper met zoo klare helderheid en bewustheid uitsprak, dat men voor een werkelijke reformatie der Kerk niet volstaan kon met het juk der synodale organisatie af te schudden en de Kerken terug te leiden naar de aloude Kerken-ordening, naar de aloude Belijdenisschriften en naar de aloude Liturgie of eeredienst, maar dat dan een geheel nieuwe roeping onzer Kerken wachtte om op dit fundament weder voort te bouwen en het huis, waarin we leven, in overeenstemming te brengen met de noden en behoeften van onzen tijd.

We meenden daarom goed te doen met dit program van Kerkeformatie uit de „Confidentie“ onzer lezers in herinnering te brengen, niet alleen om te doen zien, dat wat we zelf vroegen niet anders is dan wat steeds door *De Heraut* is bepleit, maar ook omdat er metterdaad gevaar bestaat, dat onze Kerken, tevreden met hetgeen in 1886 is verkregen, nu allezins zouden inslapen en meenen, dat het ideaal reeds bereikt is. Niet alleen, dat dit lijnrecht in strijd zou wezen met het Apostolisch vermaan, om tot de volmaaktheid voort te varen, maar het zou een ernstig gevaar voor ons kerkelijk leven met zich brengen. Wie zijn oogen sluit voor de eischen van het leven en alleen in conservatisme behagen scheidt, spreekt een doodvonnis over de Kerk uit. Zulk een Kerk wordt of een secte, die allen invloed op het volksleven verliest en tot een petrefact verstaat. Of de levenskrachten, die in de Kerk schuilen, komen met dit conservatisme in onverzoonlijken strijd, en het gevolg zou wezen, dat er een scheuring in onze Kerken kwam. Het droomde voorbeeld, dat thans Duitsland biedt, mag onze Kerken wel tot een waarschuwing zijn. Een ontwikkeling langs lijnen van geleidelijkheid kan alleen het gevaar van een kerkelijke revolutie voorkomen. Waar de stroom zoo machtig aanzwelt, kan men niet met dammen en kisten den vloed tegengaan; er moet een nieuwe bedding worden gegraven, waardoor de stroom verder zich voortbeweget kan.

Natuurlijk wil dit daarom niet zeggen, dat we als eisch zouden stellen, dat de eerstkomende Generale Synode reeds heel dit program van actie, dat we ontwikkelden, ter hand zal nemen. Onze bedachtzame voorvaders, die zelden over een nacht ijs gingen, hebben reeds als les van levenswijsheid verkondigd, dat haastige spoed zelden goed is. Keulen en Aken zijn niet op één dag gebouwd, en ook in het kerkelijk leven kan men niet verwachten, dat zulk een program door één Synode zou verwezenlijkt worden. We zullen reeds dankbaar wezen, wanneer op de volgende Synode de quaestie van de revisie onzer belijdenisschriften en liturgie aanhangig wordt gemaakt, en de Synode dan deputaten benoemt, om dit vraagstuk in ernst onder de oogen te zien en de Kerken van advies te dienen, in hoeverre die revisie noodzakelijk is en op welke wijze zij het best kan worden ter hand genomen. Een volgende Synode kan dan naar aanleiding van dit rapport deputaten aanwijzen bijv. om onze liturgische geschriften te herzien, waarbij de Synode zelf dan de lijnen zou

hebben aan te geven, waarlangs die revisie zou hebben te loopen. Maar al zou deze arbeid nog vele jaren vereischen, de hoofzaak is, dat de zaak ter Generale Synode aanhangig wordt gemaakt. Onze Kerken zelf moeten de gelegenheid krijgen, om zich over dit vraagstuk uit te spreken. Het is daarom, dat we ons verblijd hebben, dat de Kerk van Amsterdam Zuid (Overtoom) met een welgeformuleerd voorstel voor de Generale Synode kwam.

Zal dit vraagstuk echter met ernst onder de oogen worden gezien, zooals het mannen betaamt, dan moet voor alle dingen gezorgd worden, dat niet door een geest van wantrouwen alle broederlijke bespreking onmogelijk wordt gemaakt. Er heerscht in ons kerkelijk leven een geest van geprikkeldheid en overgevoeligheid, die aan een gezonde ontwikkeling van ons kerkelijk leven alleen schade kan doen.

Vrees is een slechte raadgeester. Indien er ook maar eenige reden was om te onderstellen, dat de degenen, die een revisie van onze belijdenisschriften en liturgie willen, den boozen toelag hadden, om onze Kerken los te maken van de *Gereformeerde belijdenis*, dan zou het te begrijpen zijn, dat men tegen zulk een revisie zich met alle krachten zette, zooals onze vadersen dit gedaan hebben, toen de Arminianen met hun eisch van een algehele revisie kwamen. Maar het is opzettelijke misleiding van ons volk, wanneer men het voorstelt, alsof in dien zin een revisie door ons zou worden bepleit. Het is telkens zoo beslist en duidelijk mogelijk door ons uitgesproken, dat we een revisie wilden, niet om daarmede den inhoud van de Belijdenis te verzwakken, maar om de Belijdenis uit te breiden en scherper te formuleren tegen de dwalingen van onzen tijd.

Het is dan ook een eenenmaal onjuist, wanneer men beweert, dat zulk een revisie door onze vadersen steeds streng is afgekeurd, geheel tegen de *Gereformeerde belijdenis* zou ingaan en den band aan de Belijdenis zou opheffen.

Wie dat beweert, kent de historie onzer Kerken niet.

Onze Geloofsblijdenis is reeds enkele jaren, nadat zij namens onze *Gereformeerde Kerken* het licht had gezien, aan een *algehele revisie* onderworpen op de Synode te Antwerpen in 1866 gehouden. Zoo goed als niet één artikel is ongewijzigd gebleven. Men behoeft de oorspronkelijke uitgave van onze Confessie met den tekst, die na 1866 in gebruik kwam, slechts te vergelijken, om dit in te zien. Er is benoed en bekort; er is verduidelijkt en veranderd in den tekst; verschillende uitdrukkingen in de Confessie, die tot misverstand aanleiding konden geven, zijn gewijzigd geworden. Zelfs werd, om slechts dit ééne voorbeeld te noemen, de dogmatisch waarlijk niet onbelangrijke verandering in Art. XV aangebracht, dat waar hier oorspronkelijk stond, dat de doop ganschelijk niet de erfzonde te niet deed noch uitroide, daarvoor in de plaats werd gesteld, dat de Doop niet ganschelijk de erfzonde te niet deed noch haar geheel uitroide. Zoo is ook op tal van andere plaatsen een uitdrukking gekozen, die beter de waarheid wedergaf.

Toch is er geen sprake van geweest, dat deze revisie tot stand kwam op grond van bepaalde graven van de Kerken ingediend. Het was een algehele revisie van den tekst der Confessie om dezen te verbeteren.

En evenzoo is geschied op de Synode van Dordt in 1618 en 1619, toen wederom de *gehele* tekst der Confessie aan een zeer nauwkeurig onderzoek is onderworpen, en ook toen zijn verschillende wijzigingen in den tekst aangebracht, die deels dienden om de waarheid zuiverder uit te drukken, deels om sindsdien opgekomen dwalingen te wederstaan. Zoo werden in Artikel XXII, waar sprake is van de heilige werken, die Christus voor ons gedaan heeft, de woorden ingevoegd: *en in onze plaats* om daarmede de onjuiste opvatting van Piscator, dat alleen Christus lijden plaatsbeteeldend voor ons geweest was, af te snijden.

En wat onzen Catechismus betreft, merken we reeds op, dat de Dordtsche Synode uitdrukkelijk last gaf, met het oog op het catechetisch onderwijs twee kleinere Catechismussen te ontwerpen, al is deze last helaas niet uitgevoerd.

Men late zich daarom door het geroep dat *een revisie* op zichzelf ongeoorloofd zou wezen, zoolang er geen bepaalde graven zijn ingediend, niet misleiden.

Een revisie van een bepaald leestuk, met de bedoeling dit leestuk uit de Confessie te verwijderen, omdat het in strijd is met Gods Woord, is niet ongeoorloofd, dan wanneer er tegen dit leestuk een wettig graven is ingediend.

Een algehele revisie van de Confessie, zoodat de Synode elk artikel zou gaan onderzoeken, of hetgeen daarin beleden wordt, wel met Gods Woord overeenstemt, zou op *Gereformeerde* standpunt ten eenenmale ongeoorloofd wezen.

Maar een revisie met het doel om de beleden waarheid nog scherper te formuleren ook met het oog op de dwalingen van onzen tijd, is niet ongeformuleerd, maar is geheel in de lijn van de *Gereformeerde Kerken*.

Verhoging der pensioenen.

Op meer dan een Classisvergadering is reeds uitgesproken, dat een evenredige verhoging van de pensioenen der emeritipredikanten en van de weduwen- en weezen-gelden noodzakelijk is.

Er bestaat dan ook geen twijfel, of deze zaak zal op de Generale Synode komen, en de Synode zal, voorzover dit in haar macht staat, wel maatregelen nemen om voor onze emeriti-predikanten en de predi-

kantsweduwen en weezen een betere regeling te treffen.

Maar laten onze Kerken, die zulke emeriti-predikanten, predikantsweduwen en weezen te verzorgen hebben, daarom niet wachten op een besluit der Generale Synode, voordat zij in den nood dezer personen voorzien.

Voor dat de nieuwe regeling er komt, duurt het nog wel een halfjaar.

En intusschen wordt er in deze gezinnen broodsgebrek geleden.

Heel de Schrift bindt ons op het hart, voor de *weduwen en weezen* te zorgen. Voor hen in de eerste plaats. Moge dat niet vergeten worden, waar men de predikantstractementen verhoogt.

„Arminiaansch“.

Dat *De Heraut*, trouw aan het program reeds in 1873 door Dr. A. Kuyper getekend en na de reformatie der Kerk weer met kracht door hem bepleit, op een revisie onzer Belijdenisschriften, inzonderheid van den Catechismus, aandrong, heeft bij onze trouwe wachters op Sions' muren eenige consternatie verwekt.

Men zoekt er allerlei booze bedoelingen achter.

Zelfs komt men van meer dan een zijde met het verwijt, dat zulk een revisie puur Arminiaansch zou wezen en lijnrecht tegen ons *Gereformeerde beginsel* zou ingaan.

Men hoore slechts wat Ds. Doekes in de *Wachter* schreef:

„In 1618 schreef een kundig en gematigd godgeleerde, dat de Arminiaansche leer de fundamente der religie heimelijk ondergraafte en omtoot, en zoo ver verschilt van de waarheid des Evangelies als hemel en aarde. De oogen gingen open. En menigene, die aanvankelijk de preciezen al te streng en te conservatief vond, was daarna dankbaar, dat zij den goeden strijd hadden gestreden. Toen toch zagen ze, dat tot de fundamente ter verandering van de religie alereerst gerekend moest worden het hard drijven van de noodzakelijke revisie van de Confessie en den Catechismus. Zou het nu anders gaan?“

Een liberaal blad gaf de bedoeling van deze historische verwijzing niet onjuist aldus weer: „Met andere woorden, de *Heraut* ondergraafte met zijn voorstel heimelijk de fundamente der religie.“

Mogen we ter geruststelling van de bezwaarde broeders nu nog eenmaal verklaren, dat hiervan geen sprake is.

Wat de Arminianen bedoelden met hun roepen om revisie, was om eerst den band aan de Confessie geheel los te maken en dan datgene, wat hun aanstootelijk was, uit de Belijdenis weg te nemen. Ze wilden het hart uit onze Confessie uitsnijden. En daartegen hebben onze *Gereformeerde Kerken* zich met hand en tand verdedigd.

Maar dat *De Heraut* ook maar eenig bewijs zou hebben gegeven, dat hij met allerlei heimelijke of openlijk uitgesproken bezwaren tegen de Confessie rondliep en daarom de Confessie van kracht zou willen berooven, weet ieder wel beter. Het is klaar en duidelijk genoeg uitgesproken, dat we een revisie wenschen bepaaldelijk om sterker te staan tegenover de afwijkende richtingen van onze dagen. Wil men liever van aanvulling en uitbreiding der Belijdenisschriften spreken, zoo is dit ons wel. Maar reden om alarm te luiden, is er niet.

Al te veel ons hiervan aantrekken zullen we niet.

Men weet wat de goede burgerij te Kampen overkwam.

De wachters meenden brand in den kerktoeren te hebben ontdekt. Het alarm-signaal werd gegeven. De burgers stroomden saam op de markt. De brandspuit rukte aan.

Totdat een nuchter toeschouwer opmerkte, dat het de maan was, die haar vreedzaam licht door de schalmgaten speelde liet.

Geen gunst maar recht.

XII.

Ten opzichte van de kerkelijke goederen in engeren zin, d.w.z. van die goederen, die geschonken waren voor de kerk of voor de kerkelijke diensten van een plaatselijke gemeente, kan er dus geen twijfel over bestaan, dat de Kerk op de inkomsten en het gebruik dezer goederen een wettig recht had. Ze bezat dit recht reeds vóór de Reformatie en heeft dit recht door de Reformatie, die geen nieuwe kerkstichting, maar alleen de zuivering der bestaande Kerk van misbruiken was, niet verloren. Of hierbij nu van een *eigendomsrecht*, in strengen zin genomen, van de plaatselijke gemeente op deze goederen kan gesproken worden, is een juridisch vraagstuk, waarover we ons geen oordeel willen aanmatigen. Men weet, hoe in het Hof van Leuwarden bij zijn arrest van 18 Febr. 1880 en de Hoge Raad bij zijn arrest van 20 Mei 1881 het eigendomsrecht der gemeente op deze goederen erkend heeft en diengevolge het beheer dezer goederen thans overal in handen der gemeenten is overgegaan. Mr. Van Apeldoorn zelf meent dan ook, al bestrijdt hij de juistheid van deze beslissingen, dat nu de gemeenten eenmaal het beheersrecht over deze goederen hebben verkregen, wel niemand haar daaruit zal kunnen verdringen, omdat er niemand is, die rechten op dat beheer zou kunnen doen gelden en hier dus geldt: „beati possidentes“. Dat beheersrecht en eigendomsrecht niet hetzelfde zijn, is volkomen juist. Maar waar de Hoge Raad het beheer aan de gemeente heeft toegekend op grond van het eigendomsrecht, en daarmede het eigendomsrecht der gemeente op deze goederen heeft aangenomen, kan hier evenzeer de vraag worden gesteld, wie dan anders dan deze gemeenten, die het beheer voeren, op deze goederen een eigendoms-

recht kan doen gelden? Het vraagstuk, aan wie het eigendomsrecht dezer goederen behoort, wordt zoo een theoretisch vraagstuk, dat voor de practijk alle waarde heeft verloren. De plaatselijke gemeenten bezitten deze goederen, oefenen daarover alle rechten uit, en wanneer de Overheid deze goederen niet confiscueert, zal wel niemand de gemeenten uit dit bezit kunnen verdringen. Alleen voor de vraag, of de Nationale Vergadering in 1798 het recht heeft gehad een deel dezer goederen tot nationaal eigendom te verklaren, heeft dit juridisch vraagstuk belang. Maar ook dan doet het er weinig toe, of men deze goederen in algemeenen zin als het eigendom der plaatselijke gemeenten, dan wel als het eigendom van bepaalde kerkelijke instituten beschouwt, omdat, zooals Mr. Van Apeldoorn zelf toegeeft, deze instituten na de Reformatie niet zijn vervallen, maar bleven voortbestaan. Wil men aan de Overheid niet een absolute macht toekennen om met de goederen te doen, wat zij zelf wil, dan had de Overheid dus het recht niet om deze goederen aan de kerkelijke instellingen, waaraan zij gegeven waren, te ontnemen en ze een andere bestemming te geven. De Overheid tijdens de Republiek heeft dit dan ook nooit gedaan; al haar maatregelen dienden juist, om te zorgen, dat deze goederen niet aan hun bestemming onttrokken of, gelijk men het toen uitdrukte, veralleneerd werden. Wat de Nationale Vergadering in 1798 deed, die een deel dezer goederen aan hun oorspronkelijke bestemming onttrok en nationaliseerde, is dus niet in overeenstemming met, maar staat veeleer lijnrecht tegenover hetgeen de *Gereformeerde Overheid* tijdens de Republiek had gedaan.

Alleen ten opzichte van de zoogenoemde *geestelijke* goederen, waaronder men dan gemeenlijk de kloostergoederen verstaat, kan de vraag worden gedaan, of de Overheid tijdens de Republiek deze goederen, nadat de kloosters zelf hadden opgehouden te bestaan, toch niet als haar eigendom beschouwd heeft waarover zij vrij kon beschikken. Zoolang de Overheid de *Gereformeerde Kerk* als de ware Kerk beschouwde, kon zij dan een deel van deze goederen voor de betaling der predikantstractementen gebruiken; maar van het oogenblik af, dat zij de *Gereformeerde Kerk* niet langer als de ware Kerk privilegeerde, kon zij deze goederen voor andere doeleinden bestemmen. Van belang is dit vraagstuk, omdat het Geestelijk kantoor, dat de predikantstractementen betaalde, wel voor een deel zijn inkomsten trok uit de kerkelijke goederen, die onder dit kantoor gebracht waren, maar voor een belangrijk deel ook uit deze voormalige kloostergoederen. Neemt men aan, dat de Kerk alleen op deze kerkelijke goederen rechtsaanspraken kon doen gelden, maar niet op deze kloostergoederen, dan zou daaruit volgen, dat de Kerk, nu al deze goederen in de staatskas zijn overgebracht, slechts op een deel deze goederen aanspraak kan doen gelden. De kerkelijke goederen hebben de Kerken zelf onder dit geestelijk kantoor gebracht, of dit is althans met haar goedgevonden geschied, opdat de predikantstractementen daaruit betaald zouden worden, maar de Overheid zou daaraan krachtens geheel vrije beschikking de kloostergoederen hebben toegevoegd, die haar eigendom waren, en op restitutie van deze goederen zouden de Kerken derhalve geen de minste aanspraak kunnen doen gelden. Het is daarom, dat deze vraag in de laatste plaats nog onder de oogen moet worden gezien.

Nu is het zeker waar, dat de Overheid tegenover deze kloostergoederen een ander standpunt heeft ingenomen dan tegenover de kerkegoederen. De Kerken bleven bestaan, de kloosters vielen na de Reformatie weg en de Overheid had dus over de bestemming dezer goederen te beslissen. Voor een goed deel zijn deze kloostergoederen dan ook gebruikt om de schulden der provincien, die door de oorlogskosten zoo hoog waren opgelopen, te betalen; ook hebben ze gediend om Hoogescholen op te richten, zooals te Leiden, Utrecht, Franeker en Groningen, en voorts dienden ze ook voor andere publieke doeleinden, terwijl ze slechts voor een gering deel gebruikt zijn voor de betaling der predikantstractementen. En waar de Overheid ten opzichte van deze goederen dus veel vrijer beschikt heeft dan ten opzichte van de kerkegoederen, komen in de besluiten der Overheid meermalen uitdrukkingen voor, die den indruk kunnen geven alsof de Overheid zich zelf het eigendomsrecht op deze goederen had toegeëigend. Het is dan ook op deze gronden, dat Mr. W. H. de Savornin Lohman meende, dat ten opzichte van deze kloostergoederen een uitzondering moest gemaakt worden en dat hiervan metterdaad kan gezegd worden, dat de Overheid ze na de reformatie had geconfisqueerd tot Staatseigendom.

Intusschen hebben de historische onderzoekingen, die na dien tijd zijn ingesteld, wel aangetoond, dat deze voorstelling toch niet juist is. Natuurlijk kan er niet aan gedacht worden, hier in bijzonderheden af te dalen en aan te tonen, hoe de Overheid in de verschillende provincien met deze goederen gehandeld heeft. Alleen de generale resultaten, waartoe dit onderzoek geleid heeft, kunnen hier worden megedeeld. En dan is wel gebleken, dat de voorstelling alsof de Staat deze kloostergoederen tot Staatseigendom heeft gemaakt, niet juist is, want dat de meeste dezer kloostergoederen als fundaties zijn blijven voortbestaan, en dat de Overheid ook ten opzichte van deze fundaties heeft vastgehouden aan den regel, dat deze goederen, die al pios usus gegeven waren, ook voor *vroome* doeleinden moesten bestemd blijven. Zelfs indien de onderstelling juist was, dat de Overheid, toen de kloosters opge-

heven werden en er de eigendomsaanspraken van hunne inkomsten kon goederen in zekeren dom zou beschouwd kent dit daarom niet of geseculariseerd werdheid met deze goed naar willekeur. Wie is van eenig goed, daarvan besteden, zo Hij kan een deel dan geven, maar doet dit dan verplichting, die uit het voortvloeit, maar alleen aldus wil. En hij is om later op deze be komen, zonder dat lei een verwijt kan make de Overheid de zaken nam deze goederen over maar met de erkenn ren een pieuze beste had en daarvoor moe De bestemming van dea het te niet gaan van d vallen, want die goede ten bate van de kloost mede God te dienen, te zorgen en de armen Dat drieledig doel ko matie worden bereikt, sten der goederen vo der predikanten, voor Hoogescholen, die Gere voor de armen werden het dan ook geschied. I dat niet, omdat zij z uit vroomheidszide de l de armen wilde helpen maar omdat zij *deze* stemming wilde doen ko

Zelfs al zou men dus dat de Overheid deze k als *stichtingen* heeft lat alleen als beheerder is opgetreden, maar zie de eigenaresse van de beschouwd, dan was d van Mr. A. F. van Bee nemen, niet een onbepe een eigendom met der inkomsten der goederen besteden. De waarschij geestelijke goederen van door de Overheid zouden hij dan ook zeer gering, daarvan geen enkel be maar vooral, omdat i besluiten beslissend wa was en het niet valt deze de eenmaal al plo goederen hunne bestee ontnemen. Zelfs het heid een deel van deze heeft voor belangen, v als pieus kan qualifice hiernaede niet in strijd voeren van den krijg van het Landsbelang i ware Christelijke Gerefe den strijd tegen hare vij

Of nu de Overheid ben gehad om deze goe karakter te ontdeken, kunnen laten rusten Fe heid tijdens de Repi karakter van deze kloost en gehandhaafd heeft er dezer goederen voor de predikanten bestemd enijk kantoor heeft gebr wat de tegenwoordige c ren, dat deze goederen heid zijn geconfisqueer eigendom zijn geworden stichtingen zijn geblev Overheid alleen het d volgt daaruit, dat de band tusschen haar en d werd, geen recht bezat nu tot nationaal eigen Er kan dan ook ten kloostergoederen geen i dat de Nationale Verg niet anders zou gedaan de Overheid tijdens de De Overheid tijdens de haafde de pieuze bestem ren, de Nationale Verg aan deze pieuze bestem tot Staatseigendom.

Errata. In het voorga de *Heraut* slopen twee in, die de lezer gelieve eerste is, dat in het ar van bloed aan het slot d verkeerd werd weergegeve dat in het artikel „Geen in de laatste alinea op lezen moet worden: H wyl in het oog (inplaat oog).

1) Mr. VAN APeldoorn, D goederen, blz. 37.
2) Mr. VAN APeldoorn, D nischen Kerk en Staat, blz. 1
3) Mr. A. F. VAN BEECK, naar den rechtstoestand der lijke goederen in Holland, blz 4)
4) t.a.p. blz. 226, 227.

Leestafel

Dr. H. BAYVINCK, CHIR VOLKSKROND. Utrecht. — 1920.

II.

Zooda ik de vorige wee BAYVINCK in het tweede de Verhandeling tot de beoorde die in 1914 losbrak, en we christelijke ethiek of, gelijschrijft, „naar de Christelijke en moraal.“

Dus dien oorlog beoorde ten wij op p. 21, „noch